Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_2_22.pdf | DOST. 29/01/26 11.27

UDK 811.163.6'35
Tomo Korošec
Fakulteta za družbene vede v Ljubljani

K PRAVILOM ZA SKLADENJSKO VEJICO V SLOVENSKEM PRAVOPISU 2001

V prispevku je opozorjeno na nekatere slabosti pri obravnavi pravil za pisavo vejice. Omenjeni so navadni spodrsljaji in napake, npr. neujemanje med vsebino pravopisnega določila in zgledom, ki to določilo ilustrira, nadalje sporna definicija dostavka, ki ustreza samo omejenemu zgledu, pa tudi poimenovalne ohlapnosti, npr. glede slovničnega izrazja, kjer se zamenjujeta polstavek in polstavčni prilastek, ipd.

Prikazan je tudi predlog za izčrpnejše oblikovanje pravil o pisavi vejice pred podrednim veznikom *preden*. Za izpopolnitev pravil o vejici sta predlagana dva nova izraza (desnosmerna in levosmerna vejica), ki poleg tega, da odpravljata nenatančne formulacije pravil za pisavo vejic (npr. »če vejico zahteva vmesni stavek«) bolje zajemata okoliščino, da skladenjska vejica zaznamuje čisto določeno skladenjsko razmerje in s tem daje naslovniku informacijo o aktualni točki v linearnem poteku sporočanjsklega niza, kar je pomembno za razumevanje pisanih besedilnih enot.

The article points out some weaknesses in the treatment of the rules for the placement of the comma. It lists plain omissions and errors, e.g., incongruence between the content of the orthographic rule and the example illustrating the rule; the controversial definition of the apposition, which corresponds only to a limited example; terminological laxity, e.g., in grammatical terminology, where semi-sentence and semi-predicative attribute are confused, etc.

The article also presents a proposal for a more comprehensive formulation of the rules on the use of the comma before the subordinating conjunction *preden*. To improve the rules on the use of the comma, two new terms are suggested (right-directional and left-directional comma), which not only dispense with the imprecise formulations of the rules for using the comma (e.g., »if the intermediate sentence requires a comma«), but also better cover the fact that the syntactic comma marks a specific syntactic relationship, thus providing the addressee with the information about the actual point in the linear course of the communicative string, which is important for understanding written textual units.

Ključne besede: pravopis, raba vejice
Key words: orthography, use of comma

Pravila za pisavo skladenjske vejice se v tem pravopisu, razen nekaterih nebistvenih podrobnosti, ne ločijo od pravil v njegovih predhodnikih, tj. SP 1994, 1990 in Načrtu pravil za novi slovenski pravopis 1981. Očitek podpisanemu, da bi pričujoče pripombe in dopolnitve morale priti na dan po izidu katerega od predhodnikov, vsaj tistega iz leta 1994, če že ne po izidu Načrta, je zato na mestu. A če se kaj da, zlasti pa če se – kot bo prikazano – mora izboljšati, ni prepozno nikoli.

Vejica je eminentno skladenjsko ločilo, zaznamuje določena skladenjska razmerja in teh je v slovenščini praviloma končna množica. Skladnja je najbolj konservativna ravnina jezikovnega ustroja, osnovne značilnosti slovenske skladnje so dane že v

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_2_22.pdf | DOST. 29/01/26 11.27

začetkih knjižnega jezika in razen izrazito nemške stave povedka (vključno z naklonskimi glagoli) na koncu stavka se od začetkov ni bistveno spreminjala. Do današnjega časa pa se je seveda izpopolnjevalo razpoznavanje obstoječih skladenjskih razmerij in natančnejše ločevanje med njimi, na pravopisni ravni pač tudi s tem, da se bodisi zaznamujejo bodisi ne zaznamujejo z vejico. Množenje pravil za pisavo vejice je povezano s tem, ne morebiti z odkritjem kakega novega skladenjskega razmerja.[1] V tej smeri gredo tudi pripombe in dopolnila v pričujočem prispevku.

1 Najprej nekaj popravkov in pripomb

1.1 Edina prava novost (gleda na SP 1950 in SP 1962) je »vejica pri pristavku, tudi če gre za lastno ime«. To je zapisano v Načrtu 1981 na str. 4, med pravili na str. 9 pa le kot možnost, ne kot brezizjemno pravilo:

> »Če je lastno ime prilastek kake druge besedne zveze, se od nje *lahko* /poudaril T. K./ loči z vejico: *Največji slovenski pesnik France Prešeren se je rodil v Vrbi* ali *Največji slovenski pesnik, France Prešeren, se je rodil v Vrbi*.«

To seveda ni jasno določilo, zato ga je bilo treba dopolniti. V SP 2001, § 303 (tako tudi v SP 1990 in SP 1994) je poljubnost ukinjena, na prvo mesto med možnostma brez vejic in z vejicama pa je postavljen zgled s pristavkom in vejicama, saj je ta »Posebnost« uvrščena pod poglavje Pristavčni deli:

> »Če je lastno ime določilo pred njim stoječe besedne zveze, ga od nje ločimo z vejico, kadar domnevamo, da zveza naslovniku samoumevno ne napoveduje tega imena: *Največji slovenski pesnik, France Prešeren, se je rodil v Vrbi*, sicer pa ne: *Največji slovenski pesnik France Prešeren se je rodil v Vrbi.*«

Na prvi pogled se zdi reforma upravičena, saj tu v praksi res ni nobene enotnosti, ker je »samoumevno napovedovanje imena« izrazita pragmatična, ne strukturalna prvina. *France Prešeren* seveda (tu, v Sloveniji) v obeh zgledih ravno je samoumevno napovedan s pred njim stoječo besedno zvezo, tako da zgled za pristavek pač ni primeren. Zato bi bilo, če že, za pristavek bolje navesti zgled z jasnejšim nesamoumevnim napovedovanjem, npr.:

(1) **Predsednik senatnega odbora za zunanjo politiko ameriškega kongresa, John Smith, je povedal ...*

[1] Drugače je bilo z razvojem določil na prozodijski ravni. Premor kot ena izmed šestih prvin (dejansko petih, ker barvanje glasovja ni pomenskoločevalna prvina) stavčne fonetike, je – tudi za pisano vejico – povezan s Toporišičevimi raziskavami in meritvami, objavljenimi v prvi njegovi slovnici. Najzgodnejša omemba premora je pri Janežiču, Slovenska slovnica s kratkim pregledom ..., 1854: 8: »Ločniki ali prepone /.../ kažejo, kjer se imamo manj ali dalj časa pomuditi.« Prav na vejico se nanaša določilo v Slovenski slovnici za prvence (1877: 91) Andreja Praprotnika: »Pri vejici se za spoznanje preneha.«

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_2_22.pdf | DOST. 29/01/26 11.27

Treba pa se je tudi zavedati, da s tem tako nezanesljiva pragmatična prvina, kot je »samoumevno napovedovanje (lastnega) imena« iz pomena predstoječe besede ali zveze, dobiva moč, da iz običajnega razmerja prilastek–odnosnica, kar je zveza *pesnik Prešeren* v obeh zgledih in je seveda tudi *predsednik Smith*, dela pristavčno razmerje, vejica pa je kazalnik te, dejansko subjektivne okoliščine. Tega določila ne gre nasloniti na pojasnjevalni zgled za nestavčne enakovredne dele v § 297:

(2) *Zbolel je za hudo, nalezljivo boleznijo.*[2]

Vprašati pa se je treba, zakaj je zgled za iz tradicije izhajajočo in utrjeno pisavo uvrščen kot *posebnost* v § 298:

> »Kadar levi pridevnik določa celotno preostalo besedno zvezo, začenjajočo se s pridevnikom, za njim ne pišemo vejice: *dolgi kodrasti lasje*, *huda nalezljiva bolezen*.«

1.2 Zgled v § 321:

(3) *Stal sem tam in vse videl z lastnimi očmi.*

je na tem mestu (z manjkajočo vejico pred *in*?) brez smisla, saj mora ponazarjati določilo, da

> »/p/red vezalnimi *in*, *pa*, *ter*, ločnimi *ali*, *oziroma*, *bodi*(*si*) ali pred stopnjevalnimi *ne – ne*, *niti –- niti*, *tako – kakor* pišemo vejico, če jo zahteva vrinjeni ali vmesni stavek oz. dostavek.«

V Načrtu 1981 tega zgleda še ni, v SP 1990 je glede na zgornje določilo razumljiv:

(3a) *Stal sem tam, sam, in vse videl z lastnimi očmi.* ((§ 320), V SP 1994, § 321, pa spet ne:

(3b) *Stal sem tam, in vse videl z lastnimi očmi*.

1.2 Gotovo je tudi spodrsljaj, če je zgled

(4) *Bil je tako evropski kakor svetovni prvak.*

v poglavju *Med nadrednim in odvisnim stavkom* uvrščen med posebnosti v § 330, ki določa, da

> »pred stopnjevalnim *tako – kakor* ne pišemo vejice, če veznik ne uvaja odvisnika z izraženo osebno glagolsko obliko.«

Tu odvisnika z izraženo osebno glagolsko obliko ne pričakujemo, saj je pisava dvodelnih prirednih *tako – kakor* splošna (in utrjena) ne glede na to, ali sta enoti stavčni ali nestavčni. V prirednih zvezah se ravno tukaj, na polovici stopnjevalnoprirednih zvez pravilo za pisavo vejice obrne: vezalne, ločne in polovica stopnjevalnih, tista polovica, ki vsebuje dvodelne veznike, se – razen *ne le – ampak tudi* – piše brez vejice, stopnjevalni *kakor tudi*, *pa tudi* v drugem delu priredne zveze in vsi priredni vezniki do konca pa se pišejo z vejico (gl. o tem dalje!).

[2] V SP 90 je bil ta zgled v § 297 napačno zapisan takole:
Zbolel je za hudo, nalezljivo, boleznijo (to je za hudo, in sicer nalezljivo). Zdaj je napaka odpravljena.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_2_22.pdf | DOST. 29/01/26 11.27

1.3 Ne vem, ali gre samo za poimenovalno pomoto ali za napačno razumevanje skladenjskih vzorcev, toda naslednji zgledi v § 325 za pisavo vejice med *nadrednim in odvisnim stavkom* (tako!, T. K.) so napačni, saj ne kažejo na zvezo med nadrednim in odvisnim stavkom, ampak na zvezo stavčnega prilastka k odnosnici (skupaj v vlogi osebka) in povedka:
(5) *Strašna mu je bila misel, da bo tepen.*
(6) *Strah, ali se mi stvar posreči, mi je jemal spanec.*
(7) *Novica, da bomo kmalu rešeni, nam je vlila novih moči.*
(8) *Radovednost, kdo je v hiši, jo je prignala na obisk.*

Vidi se, da gre za samostalniške fraze *misel, da bo tepen* (5), *strah, ali se mi stvar posreči* (6), *novica, da bomo kmalu rešeni* (7*) in radovednost, kdo je v hiši* (8). Vse so osebki prostih stavkov. Vendar pisava vejic ni sporna. Gre za, kot bo prikazano v nadaljevanju, za t. i. *levosmerno vejico polstavčnega prilastka*. Ta se piše edino takrat, ko se za stavčnim prilastkom besedilo stavka nadaljuje.

1.4 Ravno glede na slednje določilo, se zdi pravilo § 302, da

»/n/a koncu povedi druge vejice pristavka ne pišemo, temveč samo ustrezno ločilo:«

(to je v stvarnem kazalu pri geslu *vejica* in podgeslu *brez vejice* omenjeno kot: »če pride druga vejica pristavka na konec povedi«, str. 265),

podcenjujoče do inteligentnosti uporabnika pravil. Če se od uporabnika teh pravil na eni strani zahteva znanje o tem, kaj so nestavčni enakovredni deli, nestavčno-stavčni enakovredni deli, kaj je nadredni in odvisni stavek in o vseh vrstah priredij in podredij, potem res ne gre, da bi mu pripisali – v dosedanjem pravopisnem izročilu na nič naslonjeno – pomoto, da bi zapisal:
(9) **To povest je napisala Zofka Kveder, por. Jelovšek,*. (vejica in pika)

1.5 Določilo za pisavo vejice v poglavju Med polstavkom in drugim delom povedi (§ 333):

»Če pride pridevniški polstavek levo od odnosnice, ga ne ločimo z vejico: /.../«

(10) *Ob slovesni podelitvi bralnih značk osnovnošolcem (= Ko so slovesno podelili bralne značke osnovnošolcem) je govoril tudi šolski ravnatelj.*
bo uporabnika, ki se je slovnice vsaj malo naučil, samo begala. Kje pa je rečeno, da je navadna prislovnodoločilna zveza *ob slovesni podelitvi* nastala s pretvorbo iz *ko so slovesno podelili*?

Isto velja za določilo v § 336, da

»/d/eležniških in pridevniških polstavkov ne ločimo z vejico od preostalega besedila, če so navadni, tj. levi prilastki: /.../«

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_2_22.pdf | DOST. 29/01/26 11.27

(11) *(Dokler ptič po drevju leta, ga) v tičnici nastavljena (jed prijazno k sebi vabi).*

Saj ni treba vedeti, da je zveza *v tičnici nastavljena* polstavčni prilastek k odnosnici *jed*. Prešeren v svojem pismu staršem sicer polstavčnega prilastka ni zaznamoval z vejicama, zapisal je (tudi za tedanji stilni občutek) zaznamovan besedni red polstavčnega prilastka *jed v tičenci nastavlena*, ne pa nezaznamovanega *jed nastavljena v tičenci*, ki po pretvorbi na levo, prilastkovno stran dá edino možni besedni red *v tičnici nastavljena jed.* Ni treba vedeti, niti zaradi Prešerna ne, da je zveza *v tičnici nastavljena* nastala s pretvorbo iz polstavčnega prilastka. Lahko je, ni pa nujno. To je navadna prilastkovna zveza pridevnika *nastavljen* (po izvoru deležnika), ki je kot jedro pridevniške zveze razvit s predložno zvezo *v tičnici*. »Pridevniški polstavek« (tukaj seveda polstavčni prilastek s pridevniško besedo kot jedrom)[3] je to, kar je, ko je na desni strani od odnosnice, samo na tem mestu je tudi potrebno pravilo o obeh vejicah (dalje bo govor o t. i. desnosmerni in levosmerni). Ko je na levi, dejansko na svoji naravni strani, ga ni treba razpoznati kot polstavčni prilastek, kakor tudi ne vseh drugih, npr. zveze *do kože mokri izletniki*, ki sploh ni nujno nastala iz polstavčnega prilastka *izletniki, mokri do kože*.

2 Že SP 1994 je na koncu obsežnih pravil prinesel stvarno kazalo, v SP 2001 pa je na str. 233–270. To je uporabniku prijazna novost, ki lajša učenje in dela pravila preglednejša s tem, da v iztočnicah strnjuje določila za (obvezno) pisavo vejice, brez pisave vejice in (kar šest možnosti, sedma ne velja) neobvezne vejice. Iztočnice prek podatkov za paragrafe vodijo k poglavjem pravil s skrajšanimi opisi tako, da določila lokalizirajo, npr. *med priredno naštevalnimi prvinami*, *pred namenilniškim polstavkom*, *na obeh straneh pristavkov* itd. Tako je pri hitrem iskanju kaj laže najti. Tukaj pa se tudi vidi, kaj v pravilih bodisi manjka bodisi bi se dalo izboljšati.

V SP 2001 pravila za pisavo vejic še niso izčrpna in popolna, neusklajena so med seboj (npr. med razlagami v slovarčku jezikoslovnih izrazov in podatki v pravilih), in ker bo – niti ne nujno zahtevnejši – uporabnik s svojim problemom iskal dodatne podatke še drugje, tj. v osnovnih priročnikih, gotovo v Slovenski slovnici in SSKJ, tudi v Toporišičevi Enciklopediji slovenskega jezika (ESJ), bo naletel še na druge neskladnosti med njim in pravili v SP 2001.

2.1 V nadaljevanju bodo nekatere opazke in dodatki postavljeni v ta okvir in s pritegnitvijo dveh, v pravopisju še neuveljavljenih poimenovanj, tj. desnosmerne in levosmerne vejice.[4]

Pravilo o desnosmerni in levosmerni vejici izhaja iz splošne teoretične predpostavke, da je sporočanje proces, ki poteka v času in prostoru, vidno-pisno sporočanje v evropskih kulturah pač tako, da sporočanjski niz poteka linearno od leve proti desni, v omejenem vidnem polju še navzdol, zmeraj znova od leve proti desni. Drugo splošno

[3] Na koristno ločevanje med *polstavkom* in *polstavčnim prilastkom* sem že opozoril. Prim. Korošec 2002: 44.

[4] V seminarju Skladnja slovenskega knjižnega jezika ju na FDV uporabljamo že dobro desetletje.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_2_22.pdf | DOST. 29/01/26 11.27

pravilo pa določa, da mora tvorec na vsaki točki poteka v tem linearnem sporočanjskem nizu dati naslovniku ustrezno informacijo o tem, kaj je bilo in kaj bo sledilo v nadaljevanju. To pravilo imenujem *pravilo o pobiranju vsake zanke*.[5] Vejica mora biti dober kazalnik, da je to pravilo izpolnjeno, saj določena skladenjska razmerja zaznamuje, drugih spet ne, in če to vemo oz. če je tvorec to pravilno upošteval, so vejice v linearnem poteku smerniki (orientirji) glede tega, katero skladenjsko razmerje se je začelo (to dela desnosmerna vejica), katero pa zaključilo (to dela levosmerna vejica). To omogoča razbiranje smisla, kakršnega je določil tvorec.

Poimenovanji zmoreta odpraviti take nejasnosti v opisih pravil, kot so *»če vejico zahteva vrinjeni ali vmesni stavek«, »vejica na obeh straneh«* itd., itd., zlasti pa razpoznati vejico **pred** (tem in tem veznikom ali celo pred končno množico besed), prostorsko gledano je namreč vejica *pred* lahko bodisi desnosmerna bodisi levosmerna.

Desnosmerna vejica je tako:

(a) pred vsemi prirednimi in podrednimi vezniki, razen po tradicionalnih (v SP 2001 in drugje nespornih) pravilih pred vezniki prvih dveh in polovico stopnjevalnega (stavčnega ali nastavčnega), priredja, se pravi, vezalnoprirednimi *in, pa, ter*, ločnimi *ali*, *oziroma*, pred neprvimi dvodelnimi ločnoprirednimi *ali – ali*, *bodisi – bodisi*, pred neprvimi stopnjevalnoprirednimi *ne – ne*, *niti – niti*, *tako – kakor*;

(b) pred vsemi podrednimi vezniki, oziralnimi zaimki in prislovi, ki uvajajo stavčne prilastke in odvisnike;

(c) pred vsemi besedami, s katerimi se začenjajo polstavčni prilastki, polstavki, pristavki, vrinjeni stavki in dostavki;

(č) pred vsemi besedami, s katerimi se začenjajo deli brezvezij, vključno naštevalne enote;

(d) pred veznikom *in* v tipu »votlina« (gl. o tem dalje!).

Levosmerna vejica je:

(a) za zadnjo besedo stavčnih prilastkov, polstavčnih prilastkov, odvisnikov in delov priredij ter dostavki, torej tudi »pred« vezniki, ki so izjeme v (a), praktično torej »pred« nekončno množico besed, vse pod pogojem, da se na teh mestih besedilo ne končuje;

(b) za zadnjo besedo vrinjenega stavka.

Seznam določil ne želi biti toliko izčrpen, da bi zajemal vsa pravila za pisavo vejic, zagotovo pa glavna, da se jih je mogoče zapomniti. Z naštevalnimi enotami bi seznam npr. obremenjevale vejice v soredjih. Zato je soredja bolje izvzeti v poseben sklop nezapletenih določil za zvalnike, medmete in členke. A to tukaj ni namen, saj v vseh pravilih ni problematično.

[5] Pravilo je širše pomembnosti, npr. pri oblikovanju pisne predloge za sporočila, ki bodo prišla k naslovniku kot radijska (slušna), zato ne zadeva samo pisave vejic. Prim Korošec 1998: 170, 339.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_2_22.pdf | DOST. 29/01/26 11.27

2.2 Desnosmerna vejica pred vezalnoprirednim **in** (tip »votlina«)

»Votlina« se kot pravopisni zgled (iz besedila F. Detele) prvič pojavi v Breznik-Ramovševem pravopisu 1935:

> »Če si sledita dva veznika (ali členek in veznik), se pred drugim veznikom piše vejica le, če se z njim začenja nov stavek, npr. /.../:
> (12) *Votlina je suha in, ker je ne doseže nobena sapica, tudi topla.*«

Vidi se, da je bilo pravilo tudi za začetek nezanesljivo, razvoj vprašanja pa je zanimiv ne samo zgodovinsko. Merilo »če se z njim začenja nov stavek« ni moglo vzdržati do danes, saj vključuje zglede z vezalnoprirednim *in*, kjer vejico ravno pišemo, npr. v novejšem, sicer neproblematičnem zgledu:
(13) *Opredelitev o vrsti zgostitve je negotova tudi zaradi učinkov umetne ventilecije in ker so klinični znaki okužbe neizraziti.*

Breznik-Ramovša je ponovil še SP 50:
(14) *Votlina je suha in, ker je ne doseže nobena sapica, tudi topla.*

Po tem času so sledile – pravzaprav edine obsežnejše – debate o vejicah ob t. i. sestavljenih veznikih, ko je začel izhajati Jezik in slovstvo in so o tem pisali Bajec (1955/56: 43), Gradišnik (1957/58: 45) in Roš (1957/58: 22–25). Po pravici je – proti Bajcu – obveljalo Gradišnikovo mnenje, da stavek (12) razumemo narobe, »namreč, da je votlina suha, ker je ne doseže nobena sapica (45), zato je predlagal vejico pred *in ker.* Enako, torej s samostojnostjo prvega stavka, je takrat utemeljeval tudi Roš (1957/58: 24–25).
V SP 62: 86–87 je govor o »sestavljenih veznikih«,[6] ki »so dobili pomen enotnih izrazov, zato med njimi ne pišemo vejice«, prikazan z zgledom
(15) *Votlina je suha, in ker je ne doseže nobena sapica, tudi topla.*

Ta raba se je obdržala v vseh naslednjih pravopisih do SP 2001, vendar z drugačnim pravilom. SP 2001, § 328:

> »Kadar prideta skupaj priredni in podredni veznik pred vmesnim odvisnikom, pišemo vejico samo pred prvim veznikom.«

Tudi to pravilo je robato, saj še zmeraj vključuje zgled (13), v katerem vejice pred *in* nesporno ne pišemo.
Zanimivo je, da bi, če bi v dvomu iskali trdnejše opore kje drugje, npr. v Toporišičevi slovnici 2000 (pri vzročnih odvisnikih, 644), pa tudi v prejšnjih, 1976 in 1984 (pri vzročnopodrednih veznikih, 514), našli zgled:

[6] SP 2001 to poimenovanje opušča, kar je prav, nadomešča ga z *deli večbesednih veznikov*, npr. § 329, vendar zveze v stvarnem kazalu ni.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_2_22.pdf | DOST. 29/01/26 11.27

(16) *Votlina je bila suha in ker je ne doseže nobena sapa, tudi topla.*

Bistvo tipa z desnosmerno vejico pred *in* + podredni vezniki *ker*, *ko*, *če*, *da*, členki *naj* itd., torej *in ker*, *in ko*, *in če*, *in da*, *in naj*, je v tem, da zajema tristavčne povedi, v katerih je priredna zveza med prvim, neodvisnim stakom in podredjem, ki je zveza odvisnika (včasih eliptičnega, kot je v zgledu »votlina«) glavnega stavka – v tem in samo v tem zaporedju. Vzročnosti torej ni med neodvisnim stavkom *Votlina je suha* ter vzročnim odvisnikom *ker je ne doseže nobena sapa*, ampak med neodvisnim stavkom in stavkoma v sledečem vzročnem podredju (kar je trdil že Gradišnik). To tudi ne bi ustrezalo razmerju na spoznavni ravni: »suhost« votline in stanje »brez sapice« ne ustreza resničnosti. Je pa smiselno razmerje med tem stanjem (brez sapice) in »toploto«. Povezava je besedilna, tvori jo zaimensko (votline ← je) in morfemsko (votlina ← topl-**a**):

(17) **Votlina je suha. Ker je ne doseže nobena sapica, (je)(votlina) tudi topla.* → *Votlina je suha, in ker je ne doseže nobena sapica, tudi topla.*[7]

2.3 Razpoznavanje levosmerne vejice pred vezalnoprirednim **in**

Zgledi za razpoznavanje:
a) ko *in* veže *ki-stavke*,
b) ko *in* veže *da-stavke* in druge odvisnike.

K a) Z vezalnoprirednim **in** vezani ki-stavki (tj. oziralniški stavčni prilastki) so neproblematični od Levčevega pravopisa 1899 dalje (tam seveda drugačno skladenjsko izrazje):

(18) 710. Kadar sta dva z **in** zvezana skrčena stavka odvisna od podrednega veznika ali oziralnega zaimka, tedaj pred in ni pisati vejice, npr. /.../

Boj se tistih ljudi, ki se ti v obraz sladkajo in te čez mero hvalijo.

(19) 711. Tudi kadar se takšnih primerih podredni veznik ali oziralni zaimek ponavljata in sta tedaj oba stavka samostojna, se pred in ne piše vejica, npr. /.../

Boj se tistih ljudi, ki se ti v obraz sladkajo in ki te čez mero hvalijo.

K b) SP 1962, Vejica v podredju:

[7] Še nekaj zgledov:
– Vsak korak posebej prediskutirajo, in ko se zedonijo za najboljšo rešitev, nadaljujejo z delom.
– Nič posebnega ni /vasica/, in če bi se razvedelo, da je med žrtvami zločinskega kartela kar sto vaščanov, bi še zdaj nihče ne vedel zanjo. (Delo 1955, tam brez vejice pred *in*, kar je v Delu pravilo.)
– Mašnik pride pred oltar, na katerem želi daritev svete maše opraviti, in če je v njem sveto rešnje telo shranjeno, poklekne z desnim kolenom. (J. Burger 1834, prečrkovano iz metelčice.)
– Dejansko pa so te volitve v mnogočem presegle občinske okvire, in naj bo končen razultat tak ali drugačen, so vendarle pomemben pokazatelj političnega razpoloženja v deželi. (Delo 1973, brez desnosmerne vejice in stilno šibko.)

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_2_22.pdf | DOST. 29/01/26 11.27

»Zato ne stavimo vejice, kadar take stavke /tj. odvisnike iste stopnje, T. K./ vežejo vezalni *in, pa, ter:«*

(20) To priča, da imate tenak sluh in da čutite, kaj pomeni igravcu jezik.

V SP 2001 podobnih zgledov ni.

Na splošno bi veljalo, da je veriga: , ki ... in ki ... in ki ... , enako: , da ... in da ... in da ... teoretično neskončna.

Problematika:

Ali gre v spodnjem zgledu za Levčevo pravilo 710?:

(21) To je vprašanje, ki si ga zastavljajo različni avtorji in nanj tudi različno odgovarjajo.

Se pravi, da ja mogoče tudi Levčevo pravilo 711:

(21a) *..., ki si ga zastavljajo in ki nanj tudi odgovarjajo.

S t. i. »odvisniki iste stopnje« si ne moremo pomagati, ker ne gre za odvisnike, ampak stavčne prilastke. Vejica pred **in** (in sicer levosmerna vejica) bi bila, če bi bil ki-stavek stavčni prilastek samo k samostalniku *vprašanje*: ki si ga zastavljajo različni avtorji. Ni! Gre za vprašanje, ki si ga zastavljajo **in** nanj odgovarjajo. Možna kontrola, ki potrdi pomensko enakovrednost: pretvorba stavčnega prilastka na levo stran odnosnice:

(21b) *To je od različnih avtorjev zastavljano **in** nanj različno odgovarjano vprašanje.

(22) Raziskovalka iz otroškega dispanzerja je opravila raziskavo, v katero je zajela 526 otrok in ugotovila, da koncentracija hemoglobina v krvi dojenčkov ni presegla 2 %.

Pretvorba: **Raziskovalka je opravila 526 otrok zajemajočo raziskavo.* Torej je stavčni prilastek *v katero je zajela 526 otrok.* Sledi levosmerna vejica pred **in**.

(23) Naši proizvajalci pa zmerno preuredijo kombije, ki so prvotno konstruirani za prevoz tovora in jih prodajo kot reševalna vozila.

Rešitev: Isto kakor pri (22)!

(24) Učinkovitost cikloproflokacina je bila zlasti dobra pri okužbah, ki so jih povzročile po Gramu negativne bakterije in tiste, ki so zelo pogosto odporne proti drugim antibiotikom.

Vprašanje je, ali je stavčni prilastek k odnosnici okužbe *priredno zložen (torej: ,ki ... in ki ...)? Pretvorba ni mogoča, ker znotraj stavčnega prilastka nastopa odnosnica s svojim stavčnim prilastkom. Kazalni zaimek* tisti *je tukaj operator delimitacije (delimitator) k eliptični odnosnici* bakterije, *zato se stavčni prilastek (ki-stavek) k odnosnici* okužbe *glasi:* ki so jih povzročile po Gramu negativne bakterije. *Sledi levosmerna vejica, nato naslednja odnosnica (ki jo identificira delimitator* tisti) *z novim stavčnim prilastkom:* ki so odporne ...

Pravilo za te zglede:

V (teoretično neskončni) verigi ki-stavkov z vezalnoprirednim in se pred in ne

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_2_22.pdf | DOST. 29/01/26 11.27

piše vejica, če se stavčni prilastki nanašajo na isto, na začetku verige navedeno odnosnico, in pod pogojem, da se – četudi ista – odnosnica v verigi ne ponovi. V zgledu (24) *je levosmerna vejica pred, in tiste, ki so ...*[8]

2.4 Še k desnosmerni vejici pred vezalnoprirednim *in* ter o t. i. »slabi družljivosti osebkov«

K temu gl. SP 2001, § 321:

> »Vejico pred vezalnim *in* lahko pišemo tudi tedaj, če sta osebka prirednih stavkov slabo družljiva: *Komaj je zatisnil oči, se je zbudil, in dan je bil.*«

Kako naj se razume »slaba družljivost osebkov«? (seveda pridejo v poštev za razmislek le osebki v povedih vezalnih priredij, pri ostalih je to vseeno, ker na mesto slabe družljivosti stopi določeno priredno razmerje, pri katerem je osebek isti ali tudi ne):

(25) (a) *Starec je stopil na prag in se ozrl v nebo*. – ista osebka
(b) *Starec je stopil na prag in sosed je prišel mimo*. – različna osebka
(c) *Starec je stopil na prag in začelo je deževati*. – en osebek
(č) *Starec je stopil na prag in krokodil je pomolil gobec iz vode*. – različna osebka.

Ali lahko trdimo, da sta osebka povedi (č) slabo družljiva? Si ne moremo zamisliti besedila o starcu, ki je na bregu reke krmil krokodile, ki so prišli h koči, ko se je prikazal s hrano?

Poglejmo k osebkoma iz zgleda v SP 2001, tj. »on«, npr. Martin, in »dan« v (d) in ta osebka postavimo v poved (e):

(d) *Komaj je zatisnil oči, se je zbudil, in dan je bil.*
(e) *Martin je delal z vso vnemo in dan je minil kot bi trenil.*

Ali po določilu SP 2001 velja za poved (e) vejica pred **in**? Gotovo da ne.

Vidi se, da je v zgledu (d) drugi del priredja izražen z glagolom *biti* v pomenu *obstajati*, ta pa je statični glagol, v zgledu (e) pa glagol *miniti* nima takega pomena kot *biti*. »Slabe družljivosti«, ki je preveč pragmatična kategorija, da bi lahko obveljala kot skladenjsko pravilo, torej ne delata osebka priredno zloženih povedi, ampak celotna smisla povedi, zato v zgledu (e) ne moremo govoriti o slabi družljivosti, čeprav sta osebka ista kot v

[8] *Zgledi za premislek:*
– Pogoj, da moja sorodnica dobi omenjeno stanovanje, čeprav je po kriterijih upravičena, da bi ga dobila in je zanj že plačevala stroške, je bil, da bodo vsi poslanci iz stranke socialdemokratov /.../ glasovali za Vidmarja.

Da-stavki:
– Zdravnik se mora dogovarjati z drugimi zdravniki, da občasno prevzamejo skrb tudi za njegove bolnike in si tako lahko privošči vsaj nekaj prostega časa.

Ko-stavki:
– Poročilo ugledne fondacije nejasno omejuje poslabšanje kakovosti novinarstva na čas, ko sta se v Sloveniji in na Hrvaškem vzpostavili nekomunistični vladi in se potemtakem »poslabšanje« ne nanaša tudi na žurnalizem v drugih delih Jugoslavije.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_2_22.pdf | DOST. 29/01/26 11.27

zgledu (d), tj. »on« (Martin) in »dan«. Zato je bolje izhajati iz definicijske prvine za vezalno priredje, tj. *soobstajanje* enot priredja (najpogosteje časovno razumeljeno soobstajanje), in če tega ni, najprej pogledati, ali gre za katero od drugih priredij, torej zvezo samostojnih stavkov, in torej katero od drugih razmerij, ki ju še lahko povezuje veznik **in**. Pokaže se, da gre navadno za sklepalno-posledično razmerje, pogosto pa tudi vzročno.[9] Ne vzročnega ne sklepalno-posledičnega v zgledu (d) seveda ni, poved »Dan je bil.« je samostojna in k prvi povedi spada edino glede na časovno sosledje pojavov. Vejica pred **in** zato ni potrebna, je bolj stilno (ritmično?) kakor skladenjsko ločilo.[10]

2.5 Ločnopriredni **ali** in desnosmerna vejica

Pred ločnim *ali*, kot tudi neprvim *ali* v dvodelni vezniški zvezi *ali – ali* se vejica ne piše (gre za t. i. krepko (izključevalno, lat. *aut-aut*) disjunkcijo, isto velja za šibko vključevalno, lat. *vel*). To v našem pravopisu sedaj ni problematično. Prikazano je med posebnostmi poglavja *Nestavčno-stavčni enakovredni* deli pri zgledih za ločnost v § 319.Vendar samo za dvodelno disjunkcijo, za večdelno (kjer seveda ne more biti krepke disjunkcije) je pisava vejice pri »naštevalnem *ali*« v § 320 zajeta z zgledom, v katerem jezikovni občutek omahuje med tem, da *ali* šteje za veznik ali pa za vprašalnico, in je spodnji zgled asindetičen:

(26) *Kdo lase ti razčesava, ali mati, ali sestra, ali vila iz goščav?*

Tu je večdelnost omenjena z opazko v oklepaju (*Povsod več kot po dva veznika*), vejica pa se tudi lahko piše. Ta poljubnost, ki jo uporabnik v zadregi želi preveriti še kje drugje, se kaže tudi v Toporišičevi ESJ, iztočnica *ločno priredje*:

> »Pri dvodelnem ločnem priredju se pred drugim delom veznika ločilo ne piše, *pri večdelnem pa se pred nekončnimi deli piše ali pa ne*« (poudaril T. K.).

Neusklajenosti za pisavo te vejice je še izrazitejša med drugimi priročniki, npr. med SS 2000 in med SP 1990 ter SSKJ.

---

[9] Veznik *in* je seveda večfunkcijski, kot protivni je izrazito, kot posledični manj stilno zaznamovan. To je nesporno in zapisano, npr. v Slovenski slovnici (Toporošič 2000: 434), obširno pa utemeljeno v še vedno nedoseženi in preseženi Toporošičevi razpravi o Stilski vrednosti slovenskih knjižnih veznikov (1964: 63–83, zlasti 66).

[10] Še nekaj zgledov za desnosmerno vejico pred **in**, ki je vejica sklepalno-posledičnega razmerja:
- Ali Jugoslavija obstaja ali ne, pa v mednarodnem merilu ni jasno in Keith Miles, predstavnik republike Slovenije v Britaniji, poudarja, da se mora Slovenija predvsem odločno zavzemati /.../ (Delo, vejice pred **in** seveda v Delu niso zapisali, ker jim tudi »slaba družljivost« ni prišla na misel.)
- Nastale so nove metode za pridobivanje zdravil, vendar so poti, po katerih se izdelki prodajajo, še stare, in novi izdeliki si le s težavo utirajo pot.
- Nekaj kmetij stoji na planoti in razmišljam, če (prav: ali) jim bo ponoči kdaj bobnelo v spalnicah, ko bodo težki kamioni vozili nekaj deset metrov globoko pod zemljo. (Delo, vejica pred in manjka.)
- Od takrat pa je preteklo veliko vode, in okoliščine, v katerih se dogaja sedanja razprava, so bistveno drugačne. (Delo, T. Kuzmanić – ali lektor – je vejico zapisal.)
- Je /holesterol/ res sovražnik ali le v posebnih razmerah ali sploh ni, in ga torej dolžimo po krivem.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_2_22.pdf | DOST. 29/01/26 11.27

Za primer: nobeden od spodnjih zgledov od (27) do (33) ne spada v okvir dvodelnega ločnega *ali – ali*, zgled (33) je vključevalni *vel*, tj. (v znanstvenih besedilih) *in/ali*, v drugih je za to *oziroma* (ki pa ne more biti nikoli izhodiščni, prvi vključevalni ločni).

(27) *Prinesi nam kaj za pod zob: mesa, / ali klobas, / ali kar boš našel.* (SS 2000: 646–647, Delnost priredij, ločno)

(28) *Tako se je po obleki poznalo, iz katerega kraja je sejmar, / ali iz doline / ali iz planin / ali z rodne / ali sladke zemlje. Prinesi mi mošta / ali belega vina / ali kar boš tem videl.* (SS 2000: 439, Mnogovezje za *ali*)

(29) *To svojo ljubezen občutim že kakor grbo, / ali kakor kozavo lice, / ali zakrpano suknjo.* (SS 2000: 648, Mnogovezje: »Pri večdelnih priredjih ima lahko vsak *spremni* (?) /poudaril in vprašaj T. K./ člen svoj vrstni, tj. vezalni, ločni ali stopnjevalni veznik.«)

(30) *Ljubezen je kakor nova bluza, / ali kakor pisana pentlja na slamniku.* (SS: 439: Istovrstni ločni vezniki).

(31) *Napili so se žganja, preklinjali / in se zjokali // ali pa so se znesli nad sovražnikom.* (SS 2000: 648, Priredja, ki so deli priredij)

(32) *Kdo lase ti razčesava, ali mati, ali sestra, ali vila iz goščav*. (SP 1990: 42: »Pred naštevalnim *ali*, *ne* oz. *niti* se vejica lahko piše.«)

(33) *Naj pride v šolo ali oče ali mati ali kdo drug*. ((zgled za **b)** v SSKJ pri geslu **ali**, *vez.* : **1**. *v ločnem priredju za vezanje stavkov ali stavčnih členov* **a)** *ki se vsebinsko izključujejo* **b)** *ki kažejo na možnost izbire*).

Sedanji pravopis je omenjeno poljubnost nekako podedoval, za pravila o vejici pa to ni dobro. Obveljati mora, da vejica bodisi je bodisi ni. Vse drugo je stil. Predlog za ureditev stanja gre v smeri, da se vejica pred *ali* – kot je že v tradiciji – ne piše, kadar ustreza latinskim *sive*, *vel*, *aut-aut*, torej pri dvodelnosti z izključevalnostjo ali brez nje. Pri vseh večdelnih, pa naj gre za brezvezja ali za naštevanje možnosti, pa se pred vejica piše.

2.6 Desnosmerna vejica pred **pa tudi**

Vprašanje je, ali je zgled za stopnjevalnost v poglavju *Nestavčno-stavčni enakovredni deli* (§ 318) brez vejice pomota ali ne:

(34) *Društvo se je ohranilo do današnjega dne pa tudi njegova pravila še veljajo.*

Definicija stopnjevalnega priredja v SS 2000: 647:

»neprvi del prvega (predhodnega) vsebinsko stopnjuje navzgor ali navzdol«

je pomanjkljiva. Treba bi bilo pristaviti vsaj to, **kaj** je v definiciji »vsebinsko«, namreč stopnja pričakovanega: v neprvi, tj. v drugi enoti (v propoziciji drugega stavka) je višja stopnja tega, kar se pričakuje glede na vsebino v prvem, predhodnem delu (glede na propozicijo predhodnega stavka). Stopnjevalnost se v medpovednosti lahko razbere tudi brez vezniških besed, ki so v vlogi izražanja stopnjevalnosti.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_2_22.pdf | DOST. 29/01/26 11.27

Desnosmerna vejica pred drugimi stopnjevalnimi vezniki ni problematična (dejansko nepravimi vezniki, saj pravih stopnjevalnih pravzaprav ni, razen *ampak*, ki je v dvodelnem protivnem priredju *ne – ampak*; nasproti protivnemu dvodelnemu *ne – ampak* delata stopnjevanje členka *le* in *samo* v prvem delu stopnjevalnega priredja in členek *tudi* v drugem delu; gl. dalje!)

V SS 2000: 438 (Istovrstni stopnjevalni vezniki) so vsi zgledi:

(a) dvodelni sestavljeni vezniki: ***ne samo/le – ampak/temveč/marveč tudi***
(desnosmerna vejica pred veznikom drugega dela, tj. pred ***ampak tudi***)

(b) dvodelni vezniki: *ne – ne*, *niti – niti*
(desnosmerne vejice pred *ne* in *niti* v drugem delu ni)

(c) dvodelna *tako – kakor*
(desnosmerne vejice pred *kakor* v drugem delu ni; glede na SS 1976 in 1984 je tu novo koristno opozorilo, da je stopnjevanje s *tako – kakor* dejansko »stopnjevanje v podredju«; tako je tudi v ESJ 1992, kjer se za *tako – kakor* govori o »podrednem ustrezniku stopnjevalnega priredja«; v SS bi bilo treba pristaviti tudi podredno stopnjevanje zgleda:
(35) *V mestu je zaslužil če (že) ne za dobro življenje, pa vsaj za preživetje.*)

(č) desnosmerna vejica pred *pa tudi* je v SS navedena pri zgledih odstavka z *ne – ne, niti – niti*; v SP 1990 in 1994 zgleda za vejico pred *pa tudi* ni:
Zgled iz SS 2000: 348:
(36) *»Bi me vzeli, Blaž?« »Jaz ne, pa tudi nihče drug te ne bo.«*
(prvi del je eliptični, tj. *Jaz te ne bi vzel*, vendar to ne pomeni, da stopnjevanje s *pa tudi* zahteva v prvem delu nikalnico, kakor bi se sklepalo iz tega zgleda, saj si v drugačni okoliščini lahko zamislimo odgovor: *Jaz bi te vzel, pa tudi vsak drug bi te.*)

Vejico pred *pa tudi* opušča šele SP 2001, kakor da sledi današnji pisni praksi, kjer je to prepogosto – najbrž zato, ker pisci *pa* štejejo za priredni veznik, torej *pa tudi* zamenjujejo z *in tudi*, torej smiselno stopnjevalnost reducirajo na zgolj vezalnost; prednjači Delo:

(37) *Vse svetovne, evropske pa tudi naše, jugoslovanske statistike kažejo skokovit in nenehen porast obolelosti srca in ožilja.* (Delo 1973)

(38) *Prizadeti v neurju potrebujejo denar, material pa tudi hrano* (Delo 1989; naslov)

(39) *Očitki pa tudi grožnje* (Delo 1991; naslov)

(40) *Ker nam je znano, da je slovensko ugankarstvo sicer na precej visoki kulturni in strokovni ravni pa tudi dobro organizirano, se nam zdi prav pripomniti še nekaj:* (Delo 1988, avtor prispevka Jezikovnega razsodišča!)

Dvobesedni veznik *pa tudi* je treba uporabljati kot **patudi*, saj zgledi od (37) do (41) kažejo na ostro motnjo, če vejice pred stopnjevalnim *pa tudi* ni. Pravila sedanjega pravopisa bi to morala urediti drugače, to je z vejico.

Podobno je tudi z desnosmerno vejico pred **kot tudi** (bolje: **kakor tudi**). Lahko se šteje za stopnjevanje, kakršno je v dvodelnem **tako – kakor**, vendar brez kazalnika za

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_2_22.pdf | DOST. 29/01/26 11.27

stopnjevanje, tj. **tako**, ki ga v linearnem poteku govornega niza že v prvem delu priredja razpoznamo kot signal za tip stopnjevanja, enako kakor ne – ne, niti – niti. Ker tega kazalnika v prvem delu ni, mora – sicer bistveno šibkejšo – stopnjevalnost, naslonjeno na vezalnost, določiti vejica pred **kot/kakor tudi**:

(41) *Predsedniku so izročili Zlato plaketo kot priznanje za njegovo razumevanje in podporo pri uresničevanju ciljev Zveze paraplegikov na socialnem in športnem področju, za njegovo trajno podporo pri uveljavljanju pravic ter varstva invalidov, za pogosta srečanja z invalidi, za pokroviteljstvo domačih in mednarodnih športnih prireditev paraplegikov kot tudi za zasluge pri ustvarjanju nove slovenske države in njene socialne usmerjenosti.*[11]

Razlogov za opuščanje vejice tukaj dejansko ni, saj ne gre za istovrstnost med *in* in *pa*. Še več, v zvezi s členkom *tudi*, lahko celo vezalni *in* dela stopnjevalnost, deloma vključuje nizko stopnjo pričakovanosti nasproti poprejšnji enoti, npr.:

(42) *Prišli so oče, mati in tudi stric.*

Če SP 2001 veznika *pa tudi* ne šteje za stopnjevalni dvobesedni veznik, čemu potem v slovarskem delu (na str. 1071) šteje veznik *pa* za stopnjevalnega, ko je vendar jasno, da *to pa to*, *tako pa tako* ni stopnjevalnost ampak vezalnost (*to in to*)?

2.7 Vejica pred podrednimi vezniki: **preden**

Vejico pred vezniki podredij odpravlja sedanji pravopis prepovršno. V poglavju *Med nadrednim in odvisnim stavkom* (§ 325) so sicer zgledi za mnoge podredne veznike, za vsakega po eden, a za tiste, kjer se v praksi pojavljajo zadrege in negotovosti, ustreznih zgledov ni. Tak je časovnopodredni *preden*. V SP 2001 pravila za pisavo vejice pred tem veznikom ni.

Zgleda iz Dela (prvi 1995, drugi 2001, Sobotna priloga):

(43) Umor se je zgodil dva meseca, preden je Carlos Salinas prepustil položaj sedanjemu predsedniku Ernestu Zedillu.

(44) Že dolgo prej, preden so se na nebu nad Kabulom in Kandaharjem pojavili bombniki B-52, je bil tam veteran Cie, 59-letni Gary, član SOG.

Vejici pred *preden* – v (43) napačna, v (44) pravilna – se držita splošnega pravila o pisavi vejic pred podrednimi vezniki, veznik *preden* pa seveda je podredni veznik.

Če ne v pravopisu, kje dobi uporabnik primeren podatek?

SS 2000: 641, Časovni prislovni odvisnik:

(45) **Preden odideš**, se oglasi pri nas.

[11] Zgled za razpravo, **pa še = pa tudi**:

Z aparaturo, ki jo imajo zdaj na voljo, bodo v začetku predvsem odkrivali nepravilnosti v razvoju kolkov pri otrocih, izpopolnjeno z novimi priključki, pa še druge bolezni ali razvojne nepravilnosti. (Delo 1988, vejica pred *pa še* je tukaj napačna.)

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_2_22.pdf | DOST. 29/01/26 11.27

SSKJ:
preden vez. *v časovnih odvisnih stavkih* **1.** *za izražanje dejanaja, ki se zgodi po dejanju nadrednega stavka*: preden je odšla, je zaprla okna; otroci se radi pogovarjajo, preden zaspijo / *s prislovom* še preden se je zavedel, so ga obkolili; brati je znal, že preden je šel v šolo / preden prideš na trg, zavij na levo **2.** *z zanikanim glagolom za izražanje, da traja dejanje nadrednega glagola do nastopa v odvisnem:* ne morem kupiti, preden ne dobim denarja

Iz navedenih zgledov se vidi, da:
- veznik *preden* uvaja odvisnike s povedki, ki so lahko le dovršni glagoli;
- v glavnih stavkih teh podredij so lahko tako dovršni kakor nedovršni glagoli: gl. zgled (44) in zgled v 1. pomenu pri **preden** v SSKJ (otroci *se* radi *pogovarjajo*, preden ...);
- če so časovni odvisniki pretvorljivi v prislovnodoločilno predložno zvezo, npr. *preden je odšla* → *pred odhodom,* so te zveze prislovna določila časa glavnih (nadrednih) stavkov. S takšno – znano – pretvorbo ukinemo odvisnik in ostane le prosti stavek (vejice seveda ni): ***Pred odhodom*** *je zaprla okna.*;
- stavčno zaporedje (tj. najprej odvisnik, nato glavni stavek oziroma najprej glavni stavek, nato odvisnik) ni določeno s pravilom, ki bi spadalo na funkcijsko-skladenjsko raven, ampak je odvisno od vključenosti teh podredij v sobesedilo. Če bi npr. sobesedilo govorilo o odpiranju in zapiranju oken, lahko predvidimo zaporedje iz pravil členitve po aktualnosti: *Okna je zaprla, preden je odšla.*

Druge, za pisavo vejice odločilne podatke, je treba najti z razčlembo:

(A) Na logično-spoznavni ravni je zaporedje dejanj smiselno, če je izraženo s povedki:
⇒ *oglasiti se, nato oditi*
⇒ *zapreti okna, nato oditi*
⇒ *pogovarjati se, nato zaspati.*

(B) Na sporočanjsko-pragmatični ravni je to zaporedje dejanj smiselno zajeto tudi z zaporedjem stavkov v priredju:
⇒ *Oglasil se je in odšel.*
⇒ *Zaprla je okna in odšla.*
⇒ *Pogovarjajo se in zaspijo.*
(Nesmiselno je: *Odšla je in zaprla okna).

(C) Na funkcijsko-skladenjski ravni to razmerje ureja veznik *preden* tako, da eno od dejanj v zaporednih dvojicah zajema kot dejanje, ki je *pred(en)*. Zaporedje dejanj je s tem določeno s skladenjsko odvisnostjo dejanja, ki je *pred(en)*, to je časovnega odvisnika, in dejanja, ki je časovno *po* tem dejanju, to je glavnega stavka:
⇒ *Preden je odšla, je zaprla okna.*
⇒ *Zaprla je okna, preden je odšla.*

Veznik *preden* ima torej izrazito časovno skladenjsko vlogo, uvaja časovni odvisnik in s tem samo *takšen*, ne pa *drugačnega* smisla, ki ga imata povedka v zgoraj

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_2_22.pdf | DOST. 29/01/26 11.27

prikazanih dvojicah. Z drugimi besedami: veznik *preden* **eno** od dejanj zajema kot dejanje, ki je *pred(en)*, ne pa nujno *prav to* dejanje. Zato je na skladenjski ravni lahko izraženo tudi dejanje odhoda pred dejanjem zapiranja, kar dá v drugačnem sobesedilu drugačen smisel podredja (okna so ostala odprta):

⇒ *Preden je zaprla okna, je odšla.*

⇒ *Odšla je, preden je zaprla okna.*

Časovni pomen podrednega *preden*, tj. obvezno zaporedje dejanj, je lahko poudarjeno kot pravo, navadno, samoumevno značilno zaporedje. Pri 1. pomenu pri **preden** v SSKJ se v zgledih za poševnico in kvalifikatorskim pojasnilom *s prislovom* (dejansko: s členkom) **preden** na začetku odvisnika (kjer je seveda njegovo sistemsko mesto) razvija s členkoma *še* in *že*, tako da je v zgledu z *že* desnosmerna vejica ***pred*** členkom: *že preden* in enako bi bilo z zgledom *še preden*, če v slovarjevem zgledu ne bi bil na začetku povedi. Smiselno ta dva členka poudarjata ne samo to, da se dejanje odvisnika zgodi po dejanju glavnega (nadrednega) stavka, ampak ostrita izrazitost tega časovnega zaporedja.[12] Sta blizu pomenu t. i. poudarnega členka v SS 2000: 447: *Že tedaj mi vse to ni šlo v račun* (vendar nista identična z njim, ker ima tukaj *že* povsem drugačno stavčno pretvorbo, tj. ***Prej*** *mi ... ni šlo v račun*). SSKJ sicer nima drugih zgledov, lahko pa bi bili na mestu členkov *že*, *še* tudi drugi členki, npr. ***zlasti*** *preden*, ***posebno*** *preden*, in prislovi, ki izražajo količino časa, npr. ***veliko*** *preden*, ***malo*** *preden.*

Na tem mestu pa je treba postaviti (doslej neobstoječe) pravilo za pisavo vejice »pred« *preden*:

Tako kakor s členki ali prislovi: *zlasti preden, malo preden* ipd. se lahko *preden* razvija z merskimi in drugimi enotami za štetje količine, npr. ***pet minut*** *preden*, ***dve uri*** *preden*, ***nekaj ur*** *preden*, in ker je *ura* samostalnik, je lahko razvita s prilastkom, ta pa s prislovom, npr. ***nekaj neskončno dolgih ur*** *preden,* vendar pod pogojem, da te enote za merjenje količine časa ne morejo biti prislovna določila v glavnih stavkih, ki imajo za povedke dovršne glagole.

Iz tega se vidi, da je treba začetni zgled z **dovršnikom** *se je zgodil*:

(42) Umor se je zgodil dva meseca, preden je Carlos Salinas prepustil položaj sedanjemu predsedniku Ernestu Zedillu.

popraviti v:

(42a) Umor se je zgodil, dva meseca preden je Carlos Salinas prepustil položaj sedanjemu predsedniku Ernestu Zedillu.

(42a') Dva meseca preden je Carlos Salinas prepustil položaj sedanjemu predsedniku Ernestu Zedillu, se je zgodil umor.

Kakor hitro je »količina časa« lahko prislovno določilo v stavkih s povedki nedovršnih glagolov, ostane sestavina glavnega stavka:

(45) Hiša je gorela nekaj neskončno dolgih ur, preden so prišlo gasilci.

In zdaj še k zgledu (44), kjer je pravilna desnosmerna vejica pred preden*:*

[12] To delata tudi pred drugimi podrednimi vezniki, *že ko, že kadar*, *še ko* ipd. V sedanjem pravopisu o teh pogostih in pravopisno zanimivih stavah ni ustreznih pojasnil.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_2_22.pdf | DOST. 29/01/26 11.27

(44) Že dolgo prej, preden so se na nebu nad Kabulom in Kandaharjem pojavili bombniki B-52, je bil tam veteran Cie, 59-letni Gary, član SOG.

Prislov *prej* je prislovno določilo časa v glavnih stavkih z dovršnimi ali nedovršnimi glagoli v povedkih. V glavnem stavku že sam izraža, da je najprej tisto dejanje, ki ga v odvisniku uvaja veznik *preden.* To bi kazalo, da je odvisnik z veznikom *preden* v pristavčnem razmerju s prislovom *prej.* Desnosmerna vejica »pred« *preden* torej ni vejica pred podrednim *preden,* ampak sicer tudi desnosmerna, toda pristavčna vejica.

⇒ Hiša je pogorela prej, preden so prišli gasilci.
⇒ Hiša je gorela nekaj neskončno dolgih ur prej, preden so prišli gasilci.

V pravopisu bi morali biti zgledi za pisavo vejice pred preden *prikazani takole:*

– Zaprla je okna, preden je odšla. Preden je odšla, je zaprla okna.
– Hiša je pogorela, še preden so prišli gasilci. Še preden so prišli gasilci, je hiša pogorela.
– Hiša je pogorela, veliko preden so prišlo gasilci. Veliko preden so prišli gasilci, je hiša pogorela.
– Hiša je gorela nekaj ur, preden so prišli gasilci. Preden so prišli gasilci, je hiša gorela nekaj ur.
– Dolgo prej, preden so prišli gasilci, je hiša gorela.

2.8 Desnosmerna vejica in dostavek

Dostavek v naših priročnikih

SP 2001, Slovarček jezikoslovnih izrazov:
dostavek, dodani del stavka, ki bi ga neopazno lahko navedli že v njegovi glavnini, npr. *Prinesi tudi kruha,* ***črnega*** (proti *Prinesi tudi črnega kruha*)

SP 2001, Vejica (Med izpostavkom ali dostavkom in drugim delom povedi), § 340:
b) *dostavek*: *Prinesi nam tudi kruha, črnega. – Prinesi mi sivi plašč, in rokavice. – Visoko na vrhovih jamborov zastave veselo plapolajo, kot privid* (= in sicer kot privid) – *Perje je vrabcu viselo navzdol, nerodno in zmršeno – Stanuje v eni ljubljanskih občin, bežigrajski. – Pridi jutri, sam, točno. – Veronika je prišla domov, sama, in celo kmalu.*

EJS 1992:
dostavek Skladenjski enoti naknadno dodani stavčni člen, npr. *Prinesi mi srajco, s kratkimi rokavi; Tam zgoraj pa teče Donava, mirna in hladna.*
podstavča poved Poved, ki je le del stavka, npr. *Včeraj popoldne* ali *Sam* v naslednjem besedilu: *Tone je prišel. Včeraj popoldne. Sam.*

Op.: K slovarčku v SP 2001
– kaj je glavnina stavka?

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_2_22.pdf | DOST. 29/01/26 11.27

– kaj je neopazno navesti? Stavek *Prinesi tudi črnega kruha* ima prvino *črnega* »neopazno« navedeno »v glavnini« tako, da se ta nahaja na edinem mogočem mestu glede na svoj besednovrstni pomen, tj. pridevniška beseda v vlogi prilastka *na levi* strani odnosnice. Ta definicija zato ustreza le temu zgledu, ne pa naslednjim zgledom v § 340, kakor tudi ne zgledu za dostavek v ESJ: *Prinesi mi srajco, s kratkimi rokavi.* Zveza *s kratkimi rokavi* ne gre »neopazno v glavnino«, saj je »neopazna« ravno na mestu, kjer je edino mogoča, tj. desno od odnosnice *srajca* kot njen desni prilastek *s kratkimi rokavi*. Na levi bi bila lahko kvečjemu kot **kratkorokavna* srajca.

Opaznost in neopaznost (bolje: *zaznamovanost* in *nezaznamovanost*) je vseeno primeren kriterij, če pritegnemo definicijsko prvino za dostavek v ESJ, tj. »naknadno dodani stavčni člen«. Vejica zaznamuje dostavek, če ni vejice, ni dostavka, *vejica dostavek naredi*, kar se najbolje vidi v zgornjih zgledih, kjer so enote, določene kot dostavek, sicer neopazne (= nezaznamovane) tam, kjer so:

– *Prinesi mi srajco, s kratkimi rokavi.*
– *Prinesi mi sivi plašč, in rokavice.*

Zgled z *zastavami, ki plapolajo* je s tem, da je zveza *kot privid* razložena z (= in sicer kot privid), torej kot pojasnjevalnopriredna, zavajajoč, ker bi z vezniško besedno zvezo *in sicer* mogli napovedati tudi pridevniški dostavek: *Prinesi mi kruha, in sicer črnega*. *Kot privid* je dostavčni povedkov prilastek, tj. *zastave plapolajo kot privid* : *zastave plapolajo, kot privid*, obakrat: *Zastave plapolajo*. *So (kot) privid.*

Tak je tudi zgled dostavka v EJS: *Tam zgoraj pa teče Donava, mirna in hladna.* Ta, tipični povedkov prilastek v vlogi dostavka, je lahko tudi prislovnodoločilna zveza v zgledu *Perje je vrabcu viselo navzdol, nerodno in zmršeno*, kjer spričo samostalnika srednjega spola *perje* ne moremo gladko ločiti, ali je dostavek *nerodno in zmršeno* povedkov prilastek, ker se ujema s *perje*, ali prislovnodoločilni dostavek ***nerodno in zmršeno*** *viseti*. Za razpoznanje dostavka to seveda ni pomembno.

Zgledi kot *Prišla je domov, sama, pozno* (z vejico ali piko kot pri t. i. podstavku) so osamosvojeni stavčni členi in so tipični besedilni stilni pojav.

Sklep: Dostavek je katerakoli beseda ali zveza, katerikoli stavčni člen, v poteku govornega niza zmeraj desno od uresničenega govornega niza, h kateremu je »naknadno dodan« samo vsebinsko, s skladenjskim ujemanjem, besedilnim navezovanjem ali brez njiju. Glede stavčne intonacije pripadajočaga stavka je samostojna – osamosvojena – enota, glede členitve po aktualnosti pa je zmeraj rematska, jedrna sestavina povedi. Nikakor ni jezikovnosistemski, ampak besedilni pojav (zato ga npr. tradicionalna slovnica ne obravnava), uresničuje se kot potek govornega niza (v času **po** in v prostoru **za**). Zmeraj ga zaznamuje vejica (v govoru premor), enote, ki so na nezaznamovanem mestu desne, pa naredi za dostavek samo vejica (*srajca, s kratkimi rokavi*).

Dostavek ima lahko kazalnike, ki so členki in prislovi; *zlasti*, *posebno*, *predvsem*, *razen*, *vključno* ipd.

Posebna vrsta dostavkov so frazemski dostavki: *od prvega do zadnjega, od leve na desno, od začetka do konca.* Frazemskost je vezana na totalne *ves, vsi, vse*. Med njimi ima sporno mesto potencialni kazalnik dostavka *ne glede na ... oz. neglede na ...*

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_2_22.pdf | DOST. 29/01/26 11.27

Prim. (za pisavo vejice) SSKJ in v slovarskem delu pravopisa 2001:[13]
neglede in **ne glede** *prisl*. (e-e) v zvezi z **na** *izraža stališče, ki se ne upošteva*: enake pravice za vse neglede na spol ali narodnost; tiskajo vse, neglede na to, ali je kaj vredno // *v predložni rabi kljub*: neglede na različnost mnenj je sodelovanje mogoče; sprejet je bil neglede na to, da je mlad

Problematičnost pisave vejice v SSKJ kaže zgled:

(46) Na delo v ambulanti za nujno medicinsko pomoč se razporedijo vsi zdravniki zdravstvenega doma, ne glede na njihovo ožjo medicinsko stroko.

Literatura

Bajec, A., 1955/56: Vejica ob sestavljenih veznikih. *Jezik in slovstvo* I. 43.
Gradišnik, J., 1957/58: Premalo vejic in preveč. *Jezik in slovstvo* III. 45
Korošec, T., 1998: *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: Kmečki glas.
– – 2002: Sovretovi nepravi relativniki. *Zbornik Slavističnega društva Slovenije*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 42–51.
Načrt pravil za novi slovenski pravopis, 1981. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Državna založba Slovenije.
Slovenski pravopis I, Pravila, 1990, 1994. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Državna založba Slovenije.
Roš, J., 1957/58: Beseda o vejici. *Jezik in slovstvo* 1. 21–27.
Toporišič, J., 1964: Stilska vrednost slovenskih knjižnih veznikov. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*. 63–83.
– – 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
– – 2000: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.

Summary

The comma as a graphic symbol is in Standard Slovene strictly a syntactic punctuation mark, marking a finite number of syntactic relations. This role solidified in writing practice and – in terms of its essential characteristics – it stabilized about a century before the first Slovene orthography of 1899, when it was, rarely, still treated in non-orthographic reference books, e.g., grammars. This characteristic was in a new and – in comparison with two orthographic predecessors (1950, 1962) – more comprehensive way included in *Načrt pravil za novi slovenski pravopis* of 1981, and after that the situation remained mainly unchanged in orthographies of 1990, 1994, and 2001. In view of the tradition, the rule should be in force that in writing, the comma is either used or is not, and that options where the use of the comma is determined by the pragmatic circumstances in communication are extremely limited. Stylistic usage in the placement of the comma or the lack of it is not a matter of orthographic rules.

The present article does not treat these principles in detail, but it only mentions the examples that do not follow them . For example, it points out that a particular (denotative) phrase, which »unequivocally foretells to the addressee« a particular first and last name or it does not foretell it,

[13] Kjer se je sicer treba strinjati s tem, da upošteva samo pisavo narazen (*ne glede*) nikakor pa ne z uvrstitvijo tega v abescdo iztočnic. Je hud slovaropisni spodrsljaj, da je *ne glede na* (tako!) uvrščeno med iztočnicama *neglasoven* in *negliže*.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_2_22.pdf | DOST. 29/01/26 11.27

is too subjective a circumstance, i.e., one that belongs to pragmatics, to be the basis of a strict and reliable orthographic rule, thus signaling only one syntactic rule, and not some other.

The suggestion that the terms *right-directional* and *left-directional* comma (which were successfully used in teaching the rules with respect to syntax) be introduced into the compilation of rules for the use of the comma, is derived from the fact that the comma – by signaling a particular syntactic relationship, which is in speech realized with or without a pause– provides the addressee with reliable information about the place in the textual string where (s)he is located in the process of receiving the text. These two terms also allow compilation of rules that combine several present rules and are clearer, e.g., that in every adjectival phrase which is an attribute to the nominal antecedent, only a right-directional comma is possible.